

Over de nieuwe breuklijnen

Norbert De Batselier

Vice-voorzitter van de Vlaamse Regering en minister voor leefmilieu en huisvesting

Politieke herverkaveling mag geen electorale doelstellingen dienen. Zij moet gericht zijn op een sociaal-ecologische modernisering van de samenleving. Als politieke partijen met die bedoeling en met open vizier aan het werk gaan, komt er vanzelf weer vaart in de politiek. Er zullen dan nieuwe allianties gevormd worden rond een mobiliserend toekomstproject.

De conclusies van Mark Elchardus over de ontubbeling van links en rechts in relatie tot een mogelijke politieke herverkaveling zijn als situatieschets belangrijk voor elke politicus. Ik wens deze situatieschets echter niet zomaar als een vaststaand en onveranderbaar gegeven te beschouwen. Want dat betekent meteen dat de conclusies worden herleid tot een operatie 'stemmenrecuperatie' op korte termijn en dat het fundamenteel politieke debat over onze toekomstige samenleving uit de weg wordt gegaan. En dat lijkt mij niet wenselijk.

Het vastgestelde patroon biedt volgens Elchardus weinig kansen voor een grote links-rechts-hergroepering in twee partijen. Tussen SP en Agalev ziet Elchardus bijvoorbeeld een structureel verschil en een creatieve spanning. Dat zou een hinderpaal kunnen zijn voor een mogelijk samengaan. Elchardus besluit dat we veeleer evolueren naar vier formaties: één die op sociaal-economisch vlak links is en cultureel gematigd (met het ACW en de SP als kern), een cultureel rechtse en sociaal-economisch gematigde formatie (met het Vlaams Blok als kern), een sociaal-economisch rechtse en cultureel gematigde (met de VLD als kern) en een cultureel linkse en sociaal-economisch gematigde formatie (met Agalev als kern).

De CVP, aldus Elchardus, is in feite geen centrumpartij maar een partij van het gemiddelde. Zij

heeft haar aanhang immers niet te danken aan haar positie op de twee breuklijnen, maar aan andere factoren. Wanneer die factoren (levensbeschouwing, organisatiebinding, partijtrouw, ...) hun bindende kracht verliezen, wordt die positie erg kwetsbaar. En als de breuklijnen het stemgedrag van het CVP-kiespubliek beginnen te beïnvloeden, zit die partij in nesten. Vandaar de strategie van Johan Van Hecke: de CVP ombouwen van een partij van het gemiddelde naar een ware centrumpartij, die probeert een overwicht te krijgen in de ideologische centrumsegmenten.

Ik meen echter dat de wil van de bevolking politieke duidelijkheid is en dat daarom kleurloze gemiddelden op termijn niet echt zinvol zijn. Ook de CVP zal dus wel meer duidelijkheid beogen. Johan Van Hecke lijkt in ieder geval op diverse domeinen voor de CVP duidelijkheid te beogen, zonder éénduidigheid als direct richtsnoer te hanteren. Of hij daarin slaagt zal overigens nog moeten blijken, cf. de recente overstap van Paul Staes en Leo Cox naar de CVP.

Strategische adviezen

Elchardus gaat in zijn conclusies nog verder. In afwachting van de grondige veranderingen van het politieke landschap op termijn geeft hij ook een aantal strategische adviezen. Zo zou de SP zich op de nieuwe breuklijn voorzichtig en gematigd moeten opstellen om een bepaald kies-

publiek terug te winnen. Dat publiek bevindt zich in de arbeidersklasse en bij de mensen met een relatief laag onderwijsniveau. Daar speelt zich een electorale strijd af tussen SP, Vlaams Blok en blanco's en ongeldige stemmen. De SP mag, aldus Elchardus, "een progressief welsprekende, hoogopgeleide elite" niet als uitgangspunt nemen. Hij waarschuwt de partij voor radicale stellingen over migranten, veiligheid op straat en over traditionele waarden en deugden. Want met deze onderwerpen spint het Vlaams Blok zijn electoraal garen.

Ik ben het niet volledig eens met de conclusie dat de waarden waar wij voor staan verduidelijkt moeten worden vanuit een heel groot respect voor de leefwereld, de cultuur en de gevoeligheden van de Blok-, blanco-, of ongeldige stemmers. Vertrekkend van een dergelijke conclusie zou de geschiedenis van het socialisme en zijn voormannen er totaal anders hebben uitgezien. Het socialisme in Europa heeft steeds hogere intellectuele waarden gekoppeld aan pragmatistische dagelijkse bekommernissen. Die dagelijkse bekommernissen behelzen nu, naast werk en inkomen, ook de kwaliteit van het leven en de leefomgeving. Elchardus gaat wat betreft de bekommernissen van de gemiddelde werknemer uit van een wel erg behoudende en statische analyse. Het is alsof de moderne werknemer nog zou reageren zoals Hendrik de Man beschreef in *De psychologie van het socialisme*.

Ik kan Elchardus wel bijtreden wanneer hij stelt dat een ruime doelgroep het gevoel moet krijgen dat zij een plaats heeft in onze samenleving en in de toekomst van onze samenleving. In tegenstelling met de jaren '70 biedt ons dat weer een perspectief: wij moeten vele mensen van een nieuw vooruitstrevend project kunnen overtuigen dat zij recht op een waardig en aangenaam leven hebben, ook al zijn ze niet "hooggekwalificeerd" of bijzonder "performant" of "creatief".

De modernisering van de maatschappij blijft een socialistische opdracht

De noodzakelijke sociaal-ecologische modernisering van onze industriële maatschappij betekent zondermeer dat we opnieuw op een historisch keerpunt zijn beland. Die modernisering, in

functie van mens, arbeid en milieu, vraagt niet alleen om nieuwe juridische, economische en wetenschappelijke instrumenten, maar vooral ook om het definiëren van nieuwe prioriteiten en nieuwe maatschappelijke en politieke structuren.

De vergelijking met de sociale kwestie van een eeuw geleden en met de invoering van de verzorgingsstaat vijftig jaar geleden dringt zich op. Toen had ook niet iedereen een duidelijk beeld van de maatschappelijke en economische effecten. Het waren beide moderniseringsvraagstukken die hun basis vonden in een verandering van waarden en die de inzet werden van een politieke strijd. De ecologische kwestie is vandaag een soortgelijke uitdaging.

Sociaal-ecologische modernisering is veel meer dan het treffen van technische maatregelen om diverse milieudoelstellingen te halen. Meer groei kan niet de oplossing zijn voor problemen veroorzaakt door groei; meer wetenschap kan niet de oplossing zijn voor problemen veroorzaakt door wetenschap; meer technologie is niet zonder meer de oplossing voor het tekortschieten van technologie. Ecologische modernisering kan in onze huidige maatschappij niet worden gearachuteerd. Ze vraagt nadrukkelijk om het mobiliseren van nieuwe maatschappelijke krachten en het creëren van nieuwe maatschappelijke coalities. De richting waarin oplossingen moeten worden gezocht moet ter discussie worden gesteld. Daarom is het nodig bestaande bestuurlijke structuren open te breken, het debat te democratiseren en de maatschappelijke betrokkenheid bij de discussie over maatschappelijke verandering te versterken.

Ecologische modernisering handelt over meer dan milieu. Het gaat over de hele samenleving. Honderd jaar geleden pleitte de sociaal-democratie voor de afschaffing van een a-sociaal beleid (kinderarbeid, lange werkdagen, slechte arbeidsomstandigheden). Zij wierf toen aanhangers met een scenario van materiële en spirituele groei en pleitte voor de invoering van het algemeen kiesrecht. Vandaag moet de sociaal-democratie zich sterk maken met een uitgewerkt scenario voor een leefbare en dynamische samenleving en pleiten voor het vernieuwen en herwaarderen van de democratische instellingen. Milieupolitiek

moet gerelateerd worden tot andere progressieve doelstellingen op het sociale vlak, in de economie, in het bedrijf, in solidariteit en in democratie. Dit impliceert dat er een nauwe relatie moet komen tussen de zogenaamde oude breuklijn van Elchardus en de nieuwe breuklijn.

De ruime 'sociaal-ecologische modernisering' is één van de weinige actoren die weer beweging in de politiek kan krijgen door de noodzakelijke vorming van nieuwe allianties met nieuwe groepen en met nieuwe doelstellingen. De socialistische beweging moet daarin een belangrijke rol spelen. Zij is dit zichzelf en haar verleden verplicht, maar ook en vooral haar toekomst. De moderne progressieve beweging van morgen moet een synthese zijn tussen de oude breuklijn en de nieuwe breuklijn. Synthese staat dan voor meer dan een samenvoeging. Het moet een nieuw project zijn dat beide andere in zich houdt.

Wanneer wij op zoek gaan naar een samenhangend en vernieuwend project waarin we onze socialistische identiteit terugvinden, dan moet zo'n project zich ook richten naar de zwakkeren in de samenleving. Maar zeker niet alleen. Ik ben geen adept van een miserabilistisch socialisme. Een nieuw maatschappijproject moet immers ook de middengroepen en zelfs de solidaire hogere groepen aanspreken. Zo'n project moet gebaseerd zijn op solidariteit en ingaan tegen het recht van de sterksten en de rijksten. Maar het moet ook een project zijn dat materiële en immateriële dingen vermengt, dat utopie en praktijk combineert. Dat de maatschappij wijzigt in functie van de zwakkeren. Maar niet enkel in functie van de sociaal zwakkeren, maar ook in functie van de economisch, cultureel, politiek en ecologisch zwakkeren. Ik heb daarvoor gepleit in mijn 1 mei-toespraken sedert 1992. Maar ik heb er meteen aan toegevoegd dat wij met een dergelijk project ook kordaat moeten ingaan tegen het egoïsme van de huidige 'ik-maatschappij'. Dat we naar een 'samen-ik' moeten gaan met gelijke kansen voor iedereen. En dat kan niet zonder een herverdeling van kennis, werk, inkomen en verantwoordelijkheid.

Een dergelijk solidair project betekent uiteraard dat wij een maatschappij afwijzen waarin

één derde wordt uitgesloten of waaruit een kwart zich kan terugtrekken door het afschaffen van de stemplicht. Partijen die geen heil meer zien in de stemplicht leggen zich neer bij een a-politieke tendens in de samenleving. Zij leggen zich neer bij het feit dat er mensen zijn die zich, om welke reden dan ook, willen onttrekken aan de solidaire verantwoordelijkheid. Zo'n samenleving wordt op termijn onleefbaar. Het gebrek aan collectieve verantwoordelijkheid is trouwens één van de kernproblemen van onze 'ik-maatschappij'. Daartegen zullen wij een ruime en brede democratische basis moeten creëren voor een modern en vooruitstrevend project waardoor precies diegenen die zich nu niet meer terugvinden in de maatschappij weer aansluiting vinden. De sleutel daartoe is een doorgedreven verdraagzaamheid en openheid in alle segmenten van de samenleving. En dan bedoel ik niet enkel een raciale verdraagzaamheid. De verdraagzaamheid moet groeien tussen generaties, tussen werklozen en werkenden, tussen minder-validen en validen, tussen gezonden en zieken.

Het moet ook een verdraagzaamheid zijn ten opzichte van andere partijen en andere bewegingen. Want verdraagzaamheid gaat gepaard met openheid. Dat betekent dat de hele socialistische beweging in samenwerking met andere bewegingen en andere groepen zo'n nieuw maatschappijproject moet herformuleren. De aard van het socialisme is immers niet het vastleggen van de wereld in vastgeroeste dogma's, maar wel de fundamentele bereidheid om vandaag je oordeel van gisteren in vraag te stellen.

Een natuurlijke herschikking van het politieke landschap

Op basis van discussie over moderne thema's die leven in de maatschappij en waarin mens, arbeid en milieu, cultuur en democratie centraal staan, moeten wij op een natuurlijke manier tot een herschikking van het politieke landschap komen. Een herschikking van het politieke landschap betekent voor mij dus niet, zoals Mark Elchardus in zijn conclusies stelt, dat een samengaan rond bepaalde thema's inhoudt dat men de eigenheid of de specificiteit in het politieke spectrum opgeeft.

Een politieke herverkaveling zal immers nooit kunnen groeien uit koele, cijfermatige en electorale berekeningen. Daarom heb ik ook gezegd dat de *huidige* SP, de *huidige* CVP, de *huidige* VLD, de *huidige* VU en Agalev in de 21e eeuw in hun *huidige vorm* niet meer zullen bestaan. Mijn uitspraak interpreteren als zal de SP ophouden te bestaan, klopt dus niet. Wel zullen de actievormen (en dus ook de partijen), de inhoud, de veruitwendiging, de overbrengingsmiddelen fundamenteel wijzigen. Deze herschikking van het politieke landschap is al ingezet en de evolutie zou wel eens sneller kunnen gaan dan velen denken. Belangrijk is dat het progressieve segment daaraan volwaardig deelneemt en het ook stuwt. Elke partij of ideologische denkrichting die toekomst wil maken, moet zich aanpassen. Zelfs meer dan aanpassen.

De SP moet zich nog veel meer dan vandaag ontwikkelen als een partij in mutatie, als een open partij, die ruimte geeft voor de nieuwe breuklijn zonder de oude breuklijn op het achterplan te zetten. Het is voor de SP de uitdaging om de twee breuklijnen in elkaar te weven. Dat moet meteen de eigenheid worden van een moderne SP. Of die moderne SP in de 21e eeuw *nog SP zal heten, is voor mij niet essentieel. Wel essentieel is dat de moderne socialistische inhoud primeert. Er zijn voldoende krachten in de samenleving die bereid zijn onze toekomst te herdenken en in menselijke termen te herformuleren, om het dolle avontuur te vermijden dat ons naar een desintegratie van onze samenleving leidt. Wij moeten een antwoord bieden op de huidige wrevelmaatschappij met haar politieke onverschilligheid en haar zuiver egocentrische reflexen. De verontwaardiging over een dergelijke samenleving moet worden omgezet in inzet. Een inzet van velen.*

Dat dit geen utopie is, hebben de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994 in mijn eigen stad Dendermonde op kleine schaal aangetoond. Socialistische, christen-democratische, vlaams-nationale en onafhankelijke kandidaten hebben er samen zo'n vooruitstrevend project opgezet onder de naam *Inzet 2000*. Vertrekkend vanuit een inzet voor een solidaire en verdraagzame samenleving en een duidelijk verzet tegen

de 'ik-maatschappij', geconcretiseerd in een duidelijk programma met punten over beter besturen in een democratisch Dendermonde, welzijn voor iedereen, gezond leven in een milieuvriendelijke stad, kwaliteit in cultuur en een veilige thuishaven, zijn we naar de kiezer gestapt. Met de kaarten op tafel en met de vraag om samen met ons dat nieuwe Dendermonde 'mee te maken', daarbij iedereen op zijn eigen noodzakelijke inzet en persoonlijke verantwoordelijkheid wijzend. Wij hebben duidelijk gesteld dat dit pilootproject ook een vooruitstrevend maatschappelijk project hoopt te zijn voor politieke vernieuwing in Vlaanderen. Socialisten, christendemocraten en Vlaams-nationalisten maken de kern uit van deze nieuwe beweging.

Geen onwerkelijke toekomstdroom

De kiezer heeft de nieuwe beweging in Dendermonde zijn vertrouwen gegeven. Met een absolute meerderheid. Het was en is een historische kans om af te stappen van de manier waarop traditioneel aan politiek wordt gedaan. Ik ben er immers rotsvast van overtuigd dat die traditionele aanpak niet langer een toekomstperspectief biedt. Je kan onze huidige gesegmenteerde maatschappij niet langer trachten te vatten met over alles een eigen grote waarheid naar voor te schuiven en dan nog te denken dat iedereen al die meningen zal delen. Ik heb reeds meer dan eens gesteld dat een partij in de toekomst veeleer een koepelorganisatie zal zijn voor mensen die bepaalde waarden op hun terrein proberen waar te maken. Dat die evolutie nu bezig is, wordt bewezen in Dendermonde, waar alle klassieke politieke grenzen werden overschreden en waar de nieuwe aanpak nu kan worden uitgetest.

Dendermonde is uiteraard geen model dat zomaar in heel Vlaanderen kan overgeplant worden. Iedere lokale situatie is nu eenmaal anders. Een uitbreiding van het pilootproject Dendermonde met soortgelijke initiatieven zou echter wel een aanzet zijn tot een reële herverkaveling op termijn. Wellicht gaat een grondige herverkaveling eerst langs een nog opener SP, een SP met onafhankelijken vanuit christen-democratische hoek, vanuit VU-hoek, vanuit Agalev-

hoek, die met hun eigen inbreng kunnen bijdragen tot een progressieve partij. De SP mag hier niet stil zitten afwachten.

De kansen voor zo'n herverkaveling zouden blijkbaar psychologisch goed liggen in deze jaren '90. Zo wijst *The Economist* van 11 juni 1994 onder de hoofding "The left's new start" op onderzoek naar sociale waarden in diverse Europese landen waaruit blijkt dat de West-Europeanen in de jaren '90 alvast minder belang hechten aan persoonlijke consumptie-elementen en 'ik-bevordering'. Integendeel, zij maken zich steeds meer zorgen om het verval van allerlei morele waarden en over hun veiligheid, zowel op economisch als op ecologisch vlak. *The Economist* verwijst naar het gespreide marktgebeuren, de deregulering van de arbeidsmarkt, de nieuwe technologieën en nieuwe managementmethodes die heel wat ambtenaren en 'middle-managers'

bevreesd maken voor hun werkgelegenheid. Even bevreesd als de industriearbeiders dat vroeger waren. De jaren'90 zullen dan ook de psychologische ommekeer moeten bewerken van de jaren '70. Misschien zijn, aldus *The Economist*, de sociaal-democraten wel beter gediend met tal van kleine ideeën in plaats van enkele grotere, op voorwaarde dat deze ideeën een alternatief bieden voor rechts en in hoofdzaak vertrekken van hun geloof dat de samenleving niet beoordeeld wordt op de welvaart van zijn rijkste leden, maar op het welzijn van zijn minstbegoeden.

Zowel in Europa en Vlaanderen als in de gemeenten, waar de democratische vernieuwing moet beginnen, moet nu voldoende draagkracht gevonden worden voor een grote herverkavelingsoperatie. Bestaande breuklijnen moeten dat veeleer stimuleren dan remmen. De geesten worden er rijp voor.